

University of Tehran

Interpretation of Court Judgments in Civil Matters: A Comparative Study of Iranian and French Law

Kheyrollah Hormozi

Associate Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Email: drhormozi@atu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Manuscript received:
1 November 2025
final revision received:
15 August 2026
accepted:
26 August 2026
published online:
2 September 2026

Keywords:

The Judgment, Ambiguity and Brevity in the Judgments, Interpretation of the Judgments, Interpretation Procedure, Nature of the Court's Decisions, Methods of Appealing against the Interpretative Judgment.

Abstract

A court decision is a document like any other, and just as all documents require interpretation, a court decision is not without the need for interpretation. The Iranian Civil Procedure Code is silent on interpreting court decisions when interpretation is needed, even though court decisions often require it. The Civil Judgment Enforcement Code combines the resolution of disputes arising from the execution of judgments and disputes regarding the provisions of the judgment, as well as disputes related to the execution of judgments and the occurrence of a difference in the provisions of the judgment, and does not say anything about the procedure, the resolution of an executive dispute, the resolution of ambiguity and, as a result, the interpretation of the judgment, the nature of the court's decision, the scope of interpretation, etc. This is because ambiguity and brevity in court decisions are inevitable, and so is the need for interpretation. Therefore, this article examines the concept of a judgment, the necessity of interpreting judgments, interpreting a corrective report, the arbitrator's judgment, and judgments issued by foreign courts when Iranian courts are asked to recognize or enforce them. Also, the procedure and deadline for requesting interpretation of a judgment, the conditions for requesting it, the court competent to hear the request, the scope of interpretation, the nature of the court's decision, and the methods of appealing against such decisions are discussed

Cite this article: Hormozi, Kheyrollah .(2026) "Interpretation of Court Judgments in Civil Matters: A Comparative Study of Iranian and French Law", *Private Law Studies*, 56(2): 333 - 359. DOI: 10.22059/jlq.2026.403775.1008039

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI:[https://doi.com/ 10.22059/jlq.2026.403775.1008039](https://doi.com/10.22059/jlq.2026.403775.1008039)

Introduction

Discussions of interpretation primarily concern contracts, whether drafted as ordinary documents or formal deeds. In legal scholarship, interpretation typically focuses on contracts and their performance; the aim is to uncover the parties' true intent using established rules. Similarly, statutory interpretation seeks to ascertain the legislator's intent. Thus, the objective in interpreting contracts is first to discover the parties' intent, or—failing that—to interpret the contract according to rules accepted by custom and the practices of reasonable people; likewise, the goal of statutory interpretation is to uncover the legislator's intent or, if that is not possible, to interpret the law based on reason and custom. Iranian law contains no explicit provision on interpreting court judgments. It appears to be assumed that judgments require no interpretation, as the judge—possessing comprehensive knowledge of the law and the case file—would not issue a ruling containing ambiguities or contradictions. In reality, however, court judgments can be ambiguous, vague, or contain contradictory and irreconcilable sections; consequently, interpreting a judgment sometimes becomes unavoidable. When a judgment inevitably requires interpretation, how should it be construed in light of procedural rules and principles? The Iranian Code of Civil Procedure is silent on this matter and offers no direct answer; however, the law does authorize the court to rectify a judgment in cases involving clerical errors, slips of the pen, the omission or addition of words, or calculation errors. (Article 309 of the Civil Procedure Code) Given the possibility of ambiguity, vagueness, or contradiction within various parts of a judgment (Clause 3, Article 426 of the Civil Procedure Code), and considering the shared rationale between the correction and the interpretation of a judgment, it would have been preferable for the Civil Procedure Code to explicitly provide for the interpretation of judgments and the associated procedure. Although the Law on the Enforcement of Civil Judgments contains provisions (Articles 26, 27, and 29) regarding disputes over the content of a judgment, as well as the resolution of conflicts arising from its enforcement, it remains silent on the procedure for resolving ambiguity and vagueness, the nature of the court's decision in this regard, and the method of challenging such a decision. The Criminal Procedure Code (Article 497) rightly designates the court that issued the final judgment as the authority for resolving ambiguity and vagueness, and the enforcement judge as the authority for resolving enforcement-related issues;

however, it does not specify the procedural rules for resolving ambiguity and vagueness or the nature of the court's decision.

Methodology

This article examines the concept of a judgment, the need to interpret court judgments, and the interpretation of settlement agreements (recorded by the court), arbitral awards, and foreign court judgments (where Iranian courts consider recognition or enforcement). Since the author holds the view that the interpretation of a court judgment must follow civil procedure rules—and that the resulting court decision constitutes an "interpretative judgment"—this article also discusses the procedure and time limits for requesting an interpretation, the requirements for such a request, the competent court, the scope of interpretation, and the methods for challenging these decisions. Given that the Iranian Code of Civil Procedure is silent regarding the procedure for requesting the interpretation of a judgment and the nature of the court's decision thereon, the interpretation of judgments—as well as the associated procedures and the nature of the court's ruling—has been examined within the context of French law to serve as a model for researchers and legislators.

Conclusions

Iranian Code of Civil Procedure is silent regarding the interpretation of judicial rulings, the governing procedure, the nature of the court's decision on interpretation, and the applicable rules. This silence has led legal scholars and judicial practice to frequently equate interpreting a ruling with disputes arising from the enforcement of judgments. However, ambiguity or lack of clarity in a ruling does not always result in enforcement disputes; for instance, a court may be asked to interpret final orders or declaratory judgments (pursuant to Article 4, Clause 2 of the Law on Enforcement of Civil Judgments), or a ruling might be submitted as evidence in a separate lawsuit, compelling the court hearing that case to interpret the ruling. Similar considerations apply to interpreting foreign court judgments sought to be enforced in Iran, domestic and foreign arbitral awards, and settlement agreements recorded by the court. Therefore, it is proposed that the Code of Civil Procedure be amended to clearly define the obligations and procedures for interpreting rulings, mirroring the approach taken in the Code of Criminal Procedure. To guide legislators, legal scholars, judges, and attorneys, this article also examines the French Code of Civil Procedure and

the rules governing the interpretation of rulings under French law, offering a resource should the legislature decide to amend the law.

تفسیر رأی دادگاه در امور حقوقی - مطالعه تطبیقی حقوق ایران و فرانسه

خیراله هرمزی

دانشیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: drhormozi@atu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	رای دادگاه همانند سایر اسناد یک سند است و همان گونه که همه اسناد نیاز به تفسیر دارند، رای دادگاه نیز بی نیاز از تفسیر نیست. قانون آیین دادرسی مدنی ایران در مورد تفسیر آرای دادگاه ها در صورت نیاز به تفسیر، ساکت است، این در حالی است که بسیار اتفاق می افتد که آرای دادگاه نیاز به تفسیر دارد. قانون اجرای احکام مدنی رفع اختلاف های ناشی از اجرای احکام و اختلافات راجع به مفاد حکم و همچنین اختلافات مربوط به اجرای احکام و حدوث اختلاف در مفاد حکم را به هم آمیخته (مواد ۲۶، ۲۷ و ۲۹ قانون آیین اجرای احکام مدنی) و در مورد آیین، حل اختلاف اجرایی، رفع ابهام و در نتیجه تفسیر حکم و ماهیت تصمیم دادگاه و محدوده تفسیر و... سخنی نگفته است. این در حالی است که حدوث ابهام و اجمال در رای دادگاه و در نتیجه نیاز به تفسیر، امری اجتناب ناپذیر است. از این رو در این مقاله کوشش شده است مفهوم رای، لزوم تفسیر آراء، تفسیر گزارش اصلاحی، رای داور، آرای صادر از دادگاه های کشورهای خارجی در صورتی که شناسایی یا اجرای این آراء از دادگاه های ایران خواسته شده باشد، بررسی شود. همچنین آیین و مهلت درخواست تفسیر رای، شرایط درخواست، دادگاه صالح برای رسیدگی به درخواست، محدوده تفسیر، ماهیت تصمیم دادگاه و شیوه های شکایت از این نوع تصمیمات مورد بحث قرار گرفته است. با توجه به اینکه قانون آیین دادرسی مدنی ایران در مورد آیین درخواست رای و سایر موارد گفته شده، ساکت است، تفسیر رای، آیین آن و ماهیت تصمیم دادگاه در حقوق فرانسه بررسی و سعی شده است در این مورد حقوق ایران با حقوق فرانسه تطبیق داده شود.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۸/۱۱	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۵/۲۳	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۶/۳	
تاریخ چاپ: ۱۴۰۵/۶/۱۰	
کلیدواژه ها: ابهام و اجمال در رای، آیین تفسیر رای، رای، شیوه های شکایت از رای تفسیری، ماهیت تصمیم دادگاه.	

استناد: هرمزی، خیراله (۱۴۰۵). تفسیر رأی دادگاه در امور حقوقی - مطالعه تطبیقی حقوق ایران و فرانسه. *مطالعات حقوق خصوصی*.
DOI: <https://doi.com/10.22059/jlq.2026.403775.1008039> ۳۳۳ - ۳۵۹، (۲) ۵۶

© نویسندگان.

ناشر: موسسه انتشارات دانشگاه تهران

مقدمه

بحث تفسیر بیشتر در مورد قراردادهای مطرح شده است، اعم از اینکه قرارداد در قالب سند عادی یا سند رسمی تنظیم شده باشد. در آثار نویسندگان حقوقی هر گاه سخن از تفسیر است، نگاهها به سمت قرارداد و اجرای آن است و گفته می‌شود مراد از تفسیر قرارداد کشف اراده واقعی طرفین بر اساس قواعد تفسیر است، در مورد تفسیر قانون نیز مراد کشف هدف قانونگذار است، بنابراین هدف از تفسیر و استخراج قواعد آن در قراردادهای، ابتدا کشف اراده طرفین و در صورت عدم امکان، تفسیر قرارداد بر اساس قواعدی است که مورد قبول عرف و روش عقلاست، هدف از تفسیر قانون نیز کشف اراده قانونگذار و در صورت عدم امکان، تفسیر قانون بر اساس عقل و عرف است. در حقوق ایران در مورد تفسیر رأی دادگاه به صورت صریح نصی وجود ندارد. گویا فرض بر این گذاشته شده است که رأی دادگاه از تفسیر بی‌نیاز است، زیرا قاضی با توجه به اشرافی که به قوانین و محتویات پرونده دارد، امکان ابهام یا تضاد در رأیش منتفی است. اما واقعیت این گونه نیست و رأی دادگاه نیز ممکن است مبهم، مجمل یا متضمن قسمت‌های متضاد و غیرقابل جمع باشد. بنابراین گاه گریزی از تفسیر رأی دادگاه نیست. اگر رأی دادگاه در مواردی به صورت گریزناپذیر نیاز به تفسیر دارد، با توجه به قواعد و اصول دادرسی چنین رأیی، چگونه باید تفسیر شود؟ قانون آیین دادرسی مدنی ایران در این مورد ساکت است و پاسخی به این پرسش نداده است، اما در موردی که در انشای رأی اشتباه نگارشی، سهو قلم یا از قلم افتادن کلمه یا زیاد شدن آن یا اشتباه در محاسبه اتفاق می‌افتد، اجازه تصحیح رأی به دادگاه داده شده است (ماده ۳۰۹ ق.آ.د.م). با توجه به امکان وجود ابهام، اجمال، تضاد در قسمت‌های مختلف رأی (بند ۳ ماده ۴۲۶ ق.آ.د.م) و با توجه به وحدت ملاک بین تصحیح و تفسیر رأی، بهتر بود قانون آیین دادرسی مدنی، تفسیر رأی و آیین آن را به صورت صریح در قانون پیش‌بینی می‌کرد. اگرچه قانون اجرای احکام مدنی در مواد ۲۶، ۲۷ و ۲۹ در مورد حدوث اختلاف در مفاد حکم و همچنین رفع اختلاف ناشی از اجرای حکم و اختلافات مربوط به اجرای احکام، مقرراتی پیش‌بینی کرده، در مورد آیین رفع ابهام و اجمال و ماهیت تصمیم دادگاه و همچنین شیوه شکایت از آن ساکت است. قانون آیین دادرسی کیفری به موجب ماده ۴۹۷ و به درستی مرجع رفع ابهام و اجمال از رأی را، دادگاه صادرکننده رأی قطعی و مرجع رفع اشکالات اجرایی را قاضی اجرای احکام قرار داده، اما آیین رسیدگی به رفع ابهام و اجمال و ماهیت تصمیم دادگاه را بیان نکرده است.

۱. تعریف و ماهیت رأی

آیین دادرسی مدنی ایران و فرانسه رأی را تعریف نکرده‌اند. مرحوم دکتر متین دفتری با اینکه به‌طور مبسوط در مورد دادنامه و حکم دادگاه بحث کرده و مطالب بسیار مفیدی در مورد دادنامه و حکم نگاشته، اما رأی را تعریف نکرده است (متین دفتری، ۱۳۷۸: ۹۷-۷). دکتر جعفری لنگرودی تعریفی از رأی کرده که هرچند کامل نیست، زیرا فقط حکم را شامل می‌شود، اما تعریف بسیار خوبی است. ایشان در تعریف رأی می‌نویسد: «رأی عبارت است از نظری که در زمینه حل مجهول قضایی ابراز شود، بنابراین هر نظری که در زمینه حل مجهول قضایی ابراز نشود، تصمیم اداری دادگاه خواهد بود مانند نظری که در زمینه اجرای احکام و قرارها داده می‌شود» (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۲: ۳۵۱). البته ایشان در کتاب دیگری رأی را از نظر فقه و اصول فقه این‌گونه تعریف کرده است: «در پی تلاش ذهن در حل مجهول، نظری که داده می‌شود آن را رأی گویند که از مظاهر اجتهاد، رأی بود» (جعفری لنگرودی ۱۳۹۳: ۲۰۱۴). استاد دکتر کاتوزیان رأی و حکم را به‌طور تقریب، مترادف به‌کار برده و تعریفی از رأی نکرده و بیشتر به تمیز اعمال قضایی از غیرقضایی پرداخته است و در جایی می‌نویسد: «اعتبار امر قضاوت‌شده از اوصاف اعمال قضایی است، تنها رأی دادگاه از این مزیت استفاده می‌کند و اعمال اداری به‌طور معمول قابل نقض است ...» (کاتوزیان، ۱۳۷۳: ۶۹). دکتر عبدالله شمس نیز اگرچه به‌طور بسیار مفصل در مورد تصمیمات (اعمال) دادگاه‌ها، انواع و آثار آن بحث کرده که در حقوق ایران بی‌نظیر است (شمس، ۱۳۸۰: ۲۸۹-۲۰۵)، اما رأی را تعریف نکرده و حکم و قرار را جداگانه تعریف کرده است. یکی دیگر از نویسندگان دادرسی مدنی در تعریف رأی به ماده ۲۹۹ قانون دادرسی مدنی ارجاع و سپس در مورد گونه‌های رأی نوشته است (نهرینی، ۱۳۹۸: ۲۶۱). در حقوق فرانسه اقدامات احتیاطی^۱، قرار و حکم رأی دانسته شده است (Cornu, 2000: 525). دو نفر از دادرسی‌دانان فرانسه در تعریف رأی می‌نویسند: رأی یک عمل قضایی و اعلام اراده قاضی است که به موجب آن قاضی چنین یا چنان موضوع اختلافی را که نزد او مطرح می‌شود، حل و فصل می‌کند (Heron, Lebar, 2012: 397).^۲ در ادبیات حقوقی و قوانین فرانسه برای تصمیمات دادگاه‌ها حسب مورد نام‌های دیگری استفاده شده است (Jeuland, 2018: 670).^۳ یکی از نظریه‌پردازان دادرسی مدنی فرانسه، رأی دادگاه را

1. jugement avant dire droit.

2. Le jugement est un acte juridique, il est la manifestation de volonté par laquelle le juge tranche tel ou tel point litigieux qui lui est soumis.

3. Arrêt- ordonnance- sentence- jugement

البته هر کدام از این کلمات در جای خود کاربرد دارد، برای مثال arrêt برای آرای دیوان عالی کشور، شورای دولتی و...، ordonnance برای تصمیماتی که در دادرسی فوری اتخاذ می‌شود، sentence برای آرای داور و jugement برای آرای دادگاه‌های نخستین و

جلوه‌گاه تحقق حقوق خصوصی اشخاص می‌داند، حقوقی که مورد تعرض قرار گرفته یا نادیده انگاشته شده و دادگاه تکلیف دارنده حق را مشخص می‌کند (Montulsky, 1949: 34). ما بیشتر نویسندگان دادرسی مدنی فرانسه در تعریف و تبیین اعمال قاضی در طول دادرسی تلاش کرده‌اند تفاوت بین عمل اداری و عمل قضایی را بررسی کرده و از یکدیگر تفکیک کنند و در نتیجه این تلاش عمل قضایی (رأی) را دارای سه ویژگی می‌دانند: حل اختلاف، اعتبار امر قضاوت، قابلیت اجرا (Gunchard et al., 2014: 703). بنابراین در حقوق فرانسه در بیشتر نوشته‌ها تعریف رأی، همان تعریف حکم است. با توجه به آنچه گفته شد در تعریف رأی می‌توان گفت، رأی تصمیم قضایی است که حق مورد اختلاف را در همان حالت که هست نگه می‌دارد یا زمینه اجرای حکمی را که صادر خواهد شد، فراهم می‌کند (تأمین خواسته، دستور موقت) یا دعوای طرفین را به دلیل عدم رعایت اصول و قواعد دادرسی رد می‌کند (قرار ابطال دادخواست، رد دادخواست، عدم استماع و سقوط دعوا) یا اینکه اختلاف طرفین را به صورت ماهوی به طور کلی یا جزئی حل می‌کند. البته این تعریف شامل گزارش اصلاحی نمی‌شود، زیرا به نظر می‌رسد گزارش اصلاحی اگرچه بعضی از اوصاف رأی را دارد، رأی به معنای دقیق کلمه نیست و مضمون آن تا اندازه زیادی تصمیم طرفین است نه تصمیم قاضی، پس با تسامح می‌توان گفت گزارش اصلاحی از عداد اعمال قضایی دادگاه خارج است.

۲. لزوم تفسیر آرای دادگاه

رأی دادگاه از نظر ماهیت سند رسمی است که با توجه به آنچه گفته شد توسط قاضی تنظیم شده و به موجب آن مالی از اموال خوانده توقیف (ماده ۱۲۱ قانون دادرسی مدنی در تأمین خواسته) یا دستور بر توقیف مال یا انجام عمل یا منع از امری داده شده (دستور موقت) یا اینکه دادخواست خواهان به موجب قرار نهایی باطل یا رد شده یا اینکه دعوای خواهان به موجب قرار نهایی، غیرقابل استماع و ساقط، اعلام شده یا اینکه موضوع اختلاف طرفین در قسمتی یا در کل حل و فصل شده است. حال ممکن است این سند همانند سایر اسناد هرچند هم با دقت نگاشته شده باشد، مبهم بوده یا بعضی از قسمت‌ها و مفاد آن با قسمت‌های دیگر همخوانی نداشته و نیازمند تفسیر باشد. در این صورت سؤال این است که منظور از تفسیر رأی چیست و تفسیر رأی دادگاه چه تفاوتی با تفسیر سایر اسناد دارد و تابع چه آیینی است؟

در تعریف تفسیر از نظر لغوی گفته شده است: «تفسیر به معنی بیان و کشف مقصود گوینده است» (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۳، ش ۵۰۱۵: ۱۳۶۵). در حقوق فرانسه نیز در تعریف تفسیر گفته شده است: عملی که هدف از آن کشف معنی واقعی یک متن مبهم است (Cornu, 2007).^۱ مرحوم استاد

1. Opération qui consiste à discerner le véritable sens d'un texte obscure.

کاتوزیان در تعریف تفسیر قرارداد نوشته است: «تفسیر قرارداد به معنی تشخیص مفهوم مقررات آن است، هدف این است که مضمون و مفاد عقد به درستی روشن شود» (کاتوزیان، ۱۳۷۶، ش ۵۰۷: ۷). این تعریف مختص قرارداد نیست و هر سندی که دارای ابهام باشد، باید از طریق تفسیر مفاد آن روشن شود. کوربن حقوقدان معروف آمریکایی در تعریف تفسیر می‌نویسد: تفسیر روشی است که شخص بدان وسیله به آنچه طرف دیگر به هر وسیله‌ای اعلام کرده، معنایی می‌دهد. بیان به‌طور معمول در قالب کلمات به صورت مفرد یا جمع، شفاهی یا کتبی است. اسناد و تعهدات نیز نشانه‌های بیان اراده بوده و نیاز به تفسیر دارند (Corbin, 1960: 2).^۱ دو تن از نویسندگان فرانسوی در لزوم تفسیر قرارداد (سند) می‌نویسند: اگر در مورد معنای قرارداد مسئله‌ای مطرح شود، قاضی باید اختلاف را حل کند، او نمی‌تواند به سبب ابهام از اجرای قرارداد امتناع ورزد (Weil & Terré, 1980: 383).^۲ همان گونه که گفته شد قرارداد هیچ خصوصیتی ندارد و ممکن است ابهام در قانون یا در سند دیگری مثل اقرارنامه، وصیت‌نامه، شهادت مکتوب اگر آن را سند بدانیم، آرای دادگاه یا هر نوشته دیگری مطرح شود. اگر ابهام در قانون باشد، هم مرجع وضع قانون می‌تواند از آن رفع ابهام و آن را تفسیر کند، هم دادگاه‌ها می‌توانند در مقام اجرا آن را تفسیر کنند. مرجع تفسیر اسناد و نوشته‌ها در صورت اختلاف در معنا نیز دادگاه‌ها هستند که با توجه به اصول حاکم بر تفسیر، اسناد و نوشته‌های مورد اختلاف را تفسیر می‌کنند. حال پرسش این است که اگر آرای دادگاه‌ها دارای ابهام یا مغایرت باشند یا معنای عبارات یا جمله یا کل رأی روشن نباشد، چگونه باید رأی دادگاه را تفسیر کرد، مرجع تفسیرکننده رأی دادگاه کدام مرجع بوده و آیین تفسیر به چه صورت است؟

هدف از این مقاله پاسخ به پرسش‌های بالاست، از این رو ابتدا در خصوص موضع قانون در مورد تفسیر رأی بحث شده و سپس حقوق فرانسه در این خصوص بررسی می‌شود.

۳. تفسیر رأی در قوانین ایران

قانون آیین دادرسی مدنی ایران در مورد تفسیر رأی در صورت ابهام و اجمال ساکت است و تنها صدور رأی تصحیحی را در ماده ۳۰۹ پیش‌بینی کرده است. قانون اجرای احکام مدنی در چند ماده رفع اختلاف ناشی از اجرای حکم را پیش‌بینی کرده، اما به تفسیر رأی در صورت ابهام یا اجمال اشاره‌ای نکرده است.^۳ همچنین در مورد ماهیت تصمیم دادگاه که به موجب مواد ۲۷ و

1. Interpretation is the process where by one person gives a meaning to the symbols of expression used by another person. The symbols that are most commonly in use are words. Singly or in groups, oral or written, but acts and forbearances are also symbols of expression requiring interpretation.

2. Si une difficulté surgit sur le sens d'un contrat, le juge doit trancher le différend, il ne peut refuser de faire appliquer le contrat sous prétexte d'obscurité.

۳. ماده ۲۶ - اختلافات ناشی از اجرای احکام راجع به دادگاهی است که حکم توسط آن دادگاه اجرا می‌شود.

۲۹ قانون اجرای احکام مدنی اتخاذ می‌شود، سخنی نگفته است. قانون آیین دادرسی کیفری با وضوح بیشتری و به‌درستی در مورد رفع ابهام و اجمال از رأی سخن گفته و رفع ابهام و اجمال را در صلاحیت دادگاه صادرکننده حکم قطعی دانسته و بدین ترتیب رفع ابهام و اجمال (تفسیر رأی) را از رفع اشکالات اجرایی جدا کرده است، اما نگفته که آیین رفع ابهام و اجمال چگونه است، چه کسی می‌تواند خواهان رفع ابهام و اجمال شود، آیا نیاز به دادخواست دارد یا صرف درخواست کفایت می‌کند، آیین رسیدگی دادگاه چیست، آیا حضوری و از اطراف دعوی دعوت می‌شود یا غیرحضوری است و ماهیت تصمیم دادگاه در این‌گونه موارد چیست؟ آیا تصمیم دادگاه رأی است و اگر رأی است، همانند رأی اصلاحی، رأی تفسیری نامیده می‌شود؟ آیا همانند رأی اصلاحی یا رأی اصلی قابل شکایت به طرق عادی و فوق‌العاده شکایت از آراست یا خیر؟ با توجه به اینکه دادگاه‌های کیفری آرای حقوقی نیز صادر می‌کنند، می‌توان گفت ماده ۴۹۷ به رفع ابهام و اجمال از آرای کیفری اختصاص ندارد و شامل آرای حقوقی دادگاه‌ها هم می‌شود. افزون بر این همان‌گونه که ممکن است آرای صادره از دادگاه‌های کیفری ابهام یا اجمال داشته و نیازمند رفع ابهام و اجمال باشد. آرای صادره از دادگاه حقوقی نیز ممکن است واجد ابهام و اجمال و نیازمند رفع ابهام و اجمال باشند. رفع ابهام و اجمال آن‌گونه که در ماده ۴۹۷ قانون آیین دادرسی کیفری آمده است، با رفع اشکالات مربوط به اجرا تفاوت دارد. در قانون اجرای احکام مدنی همان‌گونه که دیدیم رفع اختلافات ناشی از اجرای حکم در مواد ۲۶ تا ۲۹ قانون اجرای احکام مدنی پیش‌بینی شده است، این در حالی است که رفع ابهام و اجمال با رفع اختلاف ناشی از اجرا متفاوت است، زیرا منظور از رفع ابهام و اجمال تبیین حکم یا همان تفسیر آن است، اگرچه ممکن است رفع ابهام و اجمال مقدمه اجرای حکم باشد و حکم به سبب مبهم یا مجمل بودن قابل اجرا نباشد. از این گذشته بعضی از احکام جنبه اعلامی دارد و نیازمند صدور اجراییه نیست.^۱ اما همان حکم اعلامی ممکن است به سبب ابهام یا اجمال نیازمند تفسیر باشد. نکته دیگر اینکه

ماده ۲۷- «اختلافات راجع به مفاد حکم همچنین اختلافات مربوط به اجرای احکام که از اجمال یا ابهام حکم یا محکوم‌به حادث شود در دادگاهی که حکم را صادر کرده است، رسیدگی می‌شود.»

ماده ۲۸- «رأی داور که موضوع آن معین نیست قابل اجرا نمی‌باشد. مرجع رفع اختلاف ناشی از اجرای رأی داور دادگاهی است که اجراییه صادر کرده است.»

ماده ۲۹- «در مورد حدوث اختلاف در مفاد حکم هر یک از طرفین می‌تواند رفع اختلاف را از دادگاه بخواهد. دادگاه در وقت فوق‌العاده رسیدگی و حل اختلاف می‌کند و در صورتی که محتاج رسیدگی بیشتر باشد رونوشت درخواست را به طرف مقابل ابلاغ نموده، طرفین را در جلسه خارج از نوبت برای رسیدگی دعوت می‌کند ولی عدم حضور آنها باعث تأخیر رسیدگی نخواهد شد.»

۱. ماده ۴- «قانون اجرای احکام مدنی: اجرای حکم با صدور اجراییه به عمل می‌آید مگر اینکه در قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد. در مواردی که حکم دادگاه جنبه اعلامی داشته و مستلزم انجام عملی از طرف محکوم‌علیه نیست از قبیل اعلام اصالت یا بطلان سند، اجراییه صادر نمی‌شود...»

ماده ۴۹۷ قانون آیین دادرسی کیفری به درستی مرجع رفع ابهام و اجمال را دادگاه صادرکننده رأی قطعی و مرجع رفع اشکالات اجرایی را قاضی اجرای احکام دانسته، اما قانون اجرای احکام مدنی رفع اشکالات اجرایی را در صلاحیت دادگاهی دانسته است که حکم زیر نظر آن اجرا می‌شود. نظر به اینکه علی‌القاعده مرجع تفسیر رأی دادگاه، دادگاهی است که حکم قطعی را صادر کرده است، این امر نشان می‌دهد که رفع اختلاف اجرایی با رفع ابهام و اجمال از حکم (تفسیر حکم) کاملاً متفاوت است. یکی از نویسندگان بزرگ دادرسی مدنی معتقد است که «اختلافات راجع به اجمال یا ابهام حکم تنها در مرحله اجرای حکم مورد توجه قرار گرفته و آیین آن پیش‌بینی شده است. از این‌رو با توجه به تمامی نکات یادشده می‌توان نتیجه گرفت که هر جا سخن از اجرای حکم، رأی به مفهوم اعم و اژه نباشد، درخواست رفع اختلاف ناشی از اجمال یا ابهام حکم قابل طرح نمی‌باشد زیرا شروع رسیدگی در دادگاه مستلزم تقدیم دادخواست می‌باشد (ماده ۴۸ قانون آیین دادرسی مدنی) و قابلیت استماع دعوی رفع اختلاف ناشی از اجمال یا ابهام در رأی، بی‌آنکه سخن از اجرای آن باشد با توجه به نکات یادشده می‌تواند با تردید روبه‌رو شود».^۱ (شمس، ۱۳۹۷: ۴۴۸). به نظر می‌رسد از این تردید، باید درگذشت، زیرا همان‌گونه که گفته شد ممکن است رأیی که ابهام دارد از جمله آرای باشد که اعلامی بوده و نیاز به صدور اجراییه ندارد (ماده ۴ قانون اجرای احکام مدنی).^۲ در این‌گونه موارد اگر رأی در قسمتی مبهم یا مجمل باشد، دادگاه صادرکننده باید آن را تفسیر کند. همچنین است بعضی از قرارها مثل قرار سقوط دعوا و در مواردی قرار عدم استماع دعوا، زیرا قرار سقوط دعوا در همه موارد و قرار عدم استماع دعوا در بعضی موارد از اعتبار امر قضاوت‌شده برخوردارند. افزون بر این ممکن است رأی به‌عنوان سند اثباتی در دعوی دیگری ارائه شود، اما تعیین قلمرو و محدوده رأی مستلزم تفسیر باشد. از این‌رو اگرچه در اغلب موارد، نیاز به تفسیر در مقام اجرا و به‌عنوان مقدمه اجرائی، نیاز به تفسیر رأی باید جدای از اجرا نیز دیده شود. حال با توجه به اینکه قوانین ایران در رفع ابهام و اجمال آرای دادگاه‌ها (تفسیر آرا) ابهام و اجمال دارد، ابتدا قوانین، دکتترین و رویه قضایی فرانسه در این خصوص بررسی و سپس سعی می‌شود قوانین و رویه قضایی دادگاه‌های ایران به‌منظور استخراج نتیجه بحث گیرد.

۴. تفسیر رأی در حقوق فرانسه

در حقوق فرانسه ماده ۴۶۱ قانون آیین دادرسی مدنی، تقاضای تفسیر رأی را تجویز کرده است، این ماده مقرر می‌دارد: تفسیر تصمیم هر قاضی به او اختصاص دارد (در صلاحیت اختصاصی

۱. ماده ۴ قانون اجرای احکام مدنی: «... در مواردی که حکم دادگاه جنبه اعلامی دارد و مستلزم انجام عملی از طرف محکوم‌علیه نیست از قبیل اعلام اصالت یا بطلان سند، اجراییه صادر نمی‌شود.»

اوست) مادام که تقاضای تجدیدنظر نشده است. درخواست تفسیر رأی یا با درخواست یکی از طرفین یا درخواست مشترک است. قاضی پس از شنیدن اظهارات طرفین یا فراخواندن آنها (به جلسه دادرسی ولو اینکه در جلسه حاضر نشوند) اتخاذ تصمیم می‌کند.^۱ در حقوق فرانسه علاوه بر درخواست تفسیر می‌توان تصحیح و تکمیل رأی را درخواست کرد (مواد ۴۶۲ و ۴۶۳ قانون آیین دادرسی مدنی فرانسه). مرجع درخواست تفسیر دادگاه نخستین صادرکننده رأی است، البته مادام که تقاضای تجدیدنظر نشده است، زیرا تجدیدنظرخواهی اثر انتقالی دارد و پرونده به دادگاه تجدیدنظر منتقل می‌شود و دادگاه تجدیدنظر یک بار دیگر دادنامه تجدیدنظر خواسته را همراه با محتویات پرونده بررسی می‌کند، در نتیجه قاضی نخستین دیگر حق رسیدگی ولو تفسیر رأی خود را ندارد.

۵. آیین و مهلت درخواست تفسیر رأی

همان‌گونه که گفته شد قانون آیین دادرسی مدنی در مورد تفسیر رأی ساکت است وقتی که قانون در مورد تفسیر رأی ساکت است، به طریق اولی آیینی برای چنین درخواستی پیش‌بینی نکرده است. با توجه به این سکوت، آیین درخواست تفسیر رأی را باید از ملاک موارد مشابه استخراج کرد. نخستین مورد مشابه تصحیح رأی و صدور رأی تصحیحی است. ماده ۳۰۹ قانون آیین دادرسی مدنی در این مورد مقرر می‌دارد: «هر گاه در تنظیم و نوشتن رأی دادگاه سهو قلم رخ دهد مثل از قلم افتادگی کلمه‌ای یا زیاد شدن یا اشتباهی در محاسبه، دادگاه رأساً یا به درخواست ذی‌نفع رأی را تصحیح می‌نماید». همچنین مواد ۲۷ و ۲۹ قانون آیین اجرای احکام مدنی در مورد اختلاف‌ها در خصوص مفاد حکم و اختلاف‌های مربوط به اجرای احکام که از ابهام یا اجمال حکم یا محکوم‌به حادث می‌شود، رفع ابهام و اجمال منوط به درخواست طرفین است. بنابراین با توجه به ملاک این مواد در صورتی که رأی دادگاه، گزارش اصلاحی و رأی داور ابهام یا اجمال داشته باشد، دادگاه در صورتی اقدام به تفسیر می‌کند که از دادگاه درخواست شود. از نظر شکلی درخواست تفسیر مثل دادخواست است و هزینه‌ای که باید درخواست‌کننده بپردازد هزینه دعوی غیرمالی است (ملاک تبصره ماده ۱۹۳ تبصره ۲ ماده ۳۲۵ قانون آیین دادرسی مدنی). البته در فرضی که رأی دادگاه، گزارش اصلاحی و رأی داور به‌عنوان سند مثبت در دعوی دیگر و نزد دادگاه دیگری ارائه می‌شوند، تفسیر این‌گونه اسناد به تشخیص دادگاه رسیدگی‌کننده به دعواست و نیازی به درخواست ندارد.

1. Art 461: il appartient a tout juge d'interpréter sa décision si elle n'est pas frappé d'appell. La demande en interprétation est formé par simple requête de l'une des parties ou sur requête commune. Le juge se prononce les parties entendus ou appeleés.

در حقوق فرانسه که درخواست تفسیر پیش‌بینی شده، گفته شده است درخواست تفسیر از نظر شکل مثل دادخواست نخستین است، بدین ترتیب که درخواست باید متضمن دادگاهی که از آن درخواست شده، موضوع درخواست، شرح جهات و ذکر ادله و... باشد، همچنین درخواست ممکن است از طرف یکی از اطراف رأی و هر دو یعنی به صورت مشترک باشد (Firicero, 2024: 2178). در مورد مهلت درخواست، همان‌گونه که درخواست تصحیح رأی مهلت ندارد درخواست تفسیر نیز فاقد مهلت است و هر زمان لازم باشد می‌توان از دادگاه درخواست تفسیر کرد. اگر بر این نظر باشیم که می‌توان تقاضای تفسیر رأی از دادگاه کرد، این تقاضا باید به صورت درخواست اما در قالب دادخواست باشد. چنین درخواستی باید دارای شرایطی باشد، در این قسمت شرایطی که در تنظیم درخواست باید رعایت شود، بررسی می‌شود.

۶. اطراف درخواست

در صورت وجود ابهام و اجمال در رأی طرفین رأی یا هر ذی‌نفع دیگری می‌تواند از دادگاه درخواست تفسیر رأی را بنماید. از جمله شرایط درخواست این است که درخواست‌کننده، در رفع ابهام یا اجمال از رأی ذی‌نفع باشد و ای‌بسا ذی‌نفع، شخصی غیر از اطراف رأی باشد. برای مثال در فرضی که رأی از طرف خواهان دعوا به عنوان سند علیه خوانده یا خواندگان ارائه می‌شود، در این فرض ممکن است خوانده یا خواندگان، طرف دعوایی که به صدور رأی منجر شده است، نباشند، اما احتمال دارد استناد به رأی مبهم و مجمل به ضرر آنان تمام شود، در نتیجه می‌تواند درخواست تفسیر رأی را کنند، بدون اینکه طرف رأی باشند. در حقوق فرانسه ماده ۴۶۱ تفسیر رأی از طرف دادگاه را منوط به درخواست یکی از طرفین رأی دانسته و از ذی‌نفع سخنی نگفته است. اطراف رأی شامل خواهان، خوانده، مجلوب ثالث، وارد ثالث اعم از اصلی و تبعی و قائم‌مقامان آنان می‌شود، بنابراین همه اشخاصی که در دادرسی به صدور رأی به صورت اصیل حضور منجر داشته‌اند، می‌توانند درخواست تفسیر رأی را کنند.

خوانده یا خواندگان درخواست تفسیر رأی نیز باید همه کسانی باشند که در دادرسی منجر به صدور رأی، خواهان یا خوانده بوده‌اند. به شرط اینکه در رأی نیز محکوم‌له یا محکوم‌علیه رأی باشند. بنابراین درخواست‌کننده باید همه کسانی را که در رأی محکوم‌له یا محکوم‌علیه بوده‌اند به اضافه وارد ثالث تبعی را اعم از اینکه به نفع یکی از خواهان‌ها یا خواندگان وارد دعوا شده، خوانده درخواست قرار دهد. البته اگر وارد ثالث تبعی به نفع خود درخواست‌کننده وارد دعوا شده است، طرف درخواست قرار دادن او لازم نیست.

محکوم‌له و محکوم‌علیه رأی مورد تفسیر از این حیث مهم است که ممکن است شخص یا اشخاصی در دادخواست نخستین خواهان یا خوانده باشند، اما دادگاه به سبب ذی‌نفع نبودن، عدم

احراز سمت، بی‌توجهی دعوی و غیره، دعوای آنان را استماع نکند یا آنها را طرف دعوا نداند. از این‌رو اطراف رأیی که در درخواست تفسیر آن شده باید خوانده درخواست تفسیر باشند. همان‌گونه که گفته شد، در حقوق فرانسه درخواست مشترک نیز پیش‌بینی شده است. بدین ترتیب که هنگام طرح دعوا، طرفین اختلاف می‌توانند دادخواست مشترک ارائه کنند.^۱ در بسیاری از درخواست‌ها نیز ارائه درخواست به‌صورت مشترک وجود دارد. بنابراین طرفین یا اطراف رأی می‌توانند به‌صورت مشترک درخواست تفسیر، رفع اختلاف اجرایی، تصحیح و غیره را از دادگاه بنمایند.

۷. موضوع درخواست

درخواست تفسیر رأی در صورتی موجه و قابل رسیدگی است که رأی دارای ابهام، اجمال یا متضمن موضوعات غیرقابل جمع باشد و نمی‌توان درخواست تفسیر رأی را که مقدمه و منطوق آن روشن است، از دادگاه کرد. دو تن از نویسندگان فرانسوی به زیبایی در مورد تفسیر رأی این‌گونه گفته‌اند: «رأیی مستلزم تفسیر است که دارای ابهام، اجمال یا تناقض باشد، به عبارت دیگر قاضی خود را خوب بیان نکرده به‌طوری‌که منظور او فهم نمی‌شود یا چیزی گفته و سپس نقیض آن را گفته، درخواست تفسیر به‌منظور پایان دادن به این مشکل است» (Heron & Bars, 2012: 313).^۲ بنابراین درخواست‌کننده باید در درخواست خود توضیح دهد که کدام قسمت یا قسمت‌ها از رأی دارای ابهام، اجمال یا تناقض بوده و نیازمند تفسیر است. به هر حال یکی از شرایط مهم درخواست این است که موجه و مستدل باشد. البته تشخیص اینکه درخواست تفسیر موجه است در نهایت به عهده دادگاه است و دادگاه است که باید بپذیرد که آیا درخواست درخواست‌کننده موجه است یا خیر.

۸. دادگاه صالح برای رسیدگی به درخواست

پرسش دیگری که مطرح می‌شود این است که چه دادگاهی صلاحیت رسیدگی به درخواست تفسیر رأی را دارد. همان‌گونه که گفته شد قانون آیین دادرسی مدنی تفسیر رأی را پیش‌بینی نکرده و قانون اجرای احکام مدنی در ماده ۲۹ مقرر کرده است: «در مورد حدوث اختلاف در مفاد

1. Art 57- la requête conjointe est l'acte commune par la quelle deux parties soumettent au juge leur prétention respectives, le points sur le quelles elle demeurent en désaccord ainsi que leurs moyens respectifs.

2. Toujours est-il qu'un jugement appelle une interprétation lorsqu'il présente une obscurité, une ambiguïté ou une contradiction dans son dispositif, le juge s'étant mal exprimé on ne comprend pas ce qu'il a voulu dire. Ou il a dit une chose et son contraire. L'action en interprétation permet de mettre fin à cette difficulté.

حکم هر یک از طرفین می‌تواند رفع اختلاف را از دادگاه بخواهد...»، اما دادگاه را مشخص نکرده است. ماده ۴۹۷ قانون آیین دادرسی کیفری مقرر می‌دارد: «رفع ابهام و اجمال از رأی با دادگاه صادرکننده رأی قطعی است. این ماده مرجع رفع ابهام و اجمال یا به عبارت دیگر تفسیر رأی را دادگاه صادرکننده حکم قطعی دانسته است. با توجه به این ماده و ملاک مواد ۳۰۹، ۳۵۱، ۳۶۰ و ۴۰۳ قانون آیین دادرسی مدنی در مورد رأی اصلاحی، می‌توان گفت مرجع تفسیر رأی دادگاه صادرکننده رأی قطعی است. اما با توجه به ملاک ماده ۳۰۹ قانون آیین دادرسی مدنی هر کدام از طرفین بعد از صدور رأی نخستین و قبل از پایان مهلت و ارائه دادخواست تجدیدنظر، حق دارد از دادگاه صادرکننده رأی تقاضای تفسیر رأی را کرده و دادگاه صلاحیت رسیدگی به درخواست را دارد و می‌تواند رأی خود را تفسیر کند.

در حقوق فرانسه نیز همین‌گونه است^۱، با این تفاوت که قاضی صادرکننده رأی قطعی حق تفسیر رأی خود را دارد (Cadiet & Jeuland, 2013: 563) و اگر رأی دادگاه نخستین یا تجدیدنظر مورد فرجام‌خواهی قرار بگیرد و رأی فرجامی دیوان عالی کشور دارای ابهام، اجمال یا تناقض باشد، مرجع تفسیر شعبه صادرکننده رأی فرجامی دیوان عالی کشور است (Boré, 2003: 613).

۹. تفسیر رأی و قاعده فراغ دادرسی

یکی از ایرادات وارد به تفسیر رأی این است که اجازه تفسیر رأی خلاف قاعده فراغت قاضی از رسیدگی است. از این‌رو در توجیه این اختیار گفته شده است، صلاحیت رسیدگی به تفسیر توسط دادگاه صادرکننده حکم قطعی مثل واخواهی، اعتراض ثالث و اعاده دادرسی از موارد استثنا بر قاعده فراغ دادرسی است (Croze & Morel, 1988: 79). البته باید بین درخواست تفسیر اصلی و تفسیر تبعی تفاوت گذارد. درخواست تفسیر اصلی در فرضی است که یکی از طرفین، هر دو یا همه اطراف رأی از قاضی صادرکننده رأی جهت وجود ابهام و اجمال در رأی تقاضای تفسیر می‌کنند و درخواست تفسیر تبعی فرضی است که رأی به عنوان سند اثباتی در دعوی ارائه و یکی از طرفین دعوا یا هر دو تقاضای تفسیر آن را می‌کنند. در این صورت دادگاهی که به اصل دعوا رسیدگی می‌کند، حق تفسیر رأی دادگاه دیگر را دارد، البته این اختیار را نیز دارد که از دادگاه صادرکننده رأی درخواست تفسیر کند، زیرا در بعضی موارد لازم است که دادگاه صادرکننده رأی، رأی خود را تفسیر کند. برای مثال اگر دعوی اقامه و دادگاه قرار ارجاع امر به کارشناس صادر و پس از وصول نظریه کارشناس خواهان دعوی خود را استرداد و دادگاه قرار

1. Art 461: il appartient à tout juge d'interpréter sa décision si elle n'est pas frappée d'appel.

سقوط دعوا صادر کند و سپس خواهان همین دعوا را دگر بار طرح و این بار خوانده ایراد اعتبار امر قضاوت شده را مطرح کند. اگر دادگاه رسیدگی کننده در مورد اعتبار امر قضاوت شده قرار سقوط دعوا دچار تردید شود، باید از دادگاهی که قرار سقوط دعوا را صادر کرده است، درخواست تفسیر کند.

۱۰. رعایت قواعد دادرسی

اختلاف در برداشت از رأی به سبب وجود ابهام و اجمال در رأی نیز یک اختلاف مانند سایر اختلافات است. وظیفه سازمانی دادگستری حل اختلاف است و حل اختلاف ناشی از ابهام و اجمال در رأی دادگاه با توجه به اینکه رأی دادگاه نتیجه رسیدگی قضایی است، از سایر موارد مهم تر است. اما دادگاه در حل اختلاف ناشی از ابهام و اجمال در رأی باید قواعد دادرسی را رعایت کند. نخستین قاعده این است که درخواست رفع ابهام و اجمال را در صورت کامل بودن به سایر اطراف ابلاغ کند، زیرا سایر اطراف طی روندی نسبتاً طولانی و پرهزینه که به صدور رأی منجر شده است، حق یا حقوقی به دست آورده اند و باید این فرصت را بیابند که از حقوق خود دفاع کنند. پس از ابلاغ نیز خواندگان درخواست تفسیر باید فرصت کافی داشته باشند که طی لایحه از حقوق خود دفاع کنند یا اینکه در صورت تشکیل جلسه رسیدگی به همین منظور در جلسه رسیدگی شرکت جویند. قانون ما در این مورد ساکت است، حتی ماده ۴۹۷ قانون آیین دادرسی کیفری که رفع ابهام و اجمال از رأی را در صلاحیت دادگاه صادرکننده حکم قطعی قرار داده، در مورد آیین آن چیزی نگفته است. ماده ۲۹ قانون آیین اجرای احکام مدنی در این مورد گفته است: «دادگاه در وقت فوق العاده رسیدگی و رفع اختلاف می کند و در صورتی که محتاج رسیدگی بیشتری باشد رونوشت درخواست را به طرف مقابل ابلاغ نموده، طرفین را در جلسه خارج از نوبت برای رسیدگی دعوت می کند ولی عدم حضور آنها باعث تأخیر در رسیدگی نخواهد شد».

به نظر می رسد اگر دادگاه درخواست را موجه تشخیص ندهد، در وقت فوق العاده رسیدگی و درخواست را رد می کند، اما اگر دادگاه درخواست را وارد و موجه تشخیص دهد، رونوشت درخواست را به خواندگان درخواست ابلاغ و آنان را برای رسیدگی به دادگاه دعوت می کند. پس رسیدگی در وقت فوق العاده، در صورت کامل بودن درخواست و موجه بودن آن است و اگر درخواست کامل باشد و دادگاه بپذیرد که درخواست به سبب وجود ابهام و اجمال در مفاد حکم موجه است، برای رعایت قاعده احترام حق دفاع یا اصل تقابلی بودن جریان دادرسی (محسنی، ۱۳۹۳: ۲۲۳)، وقت رسیدگی تعیین و درخواست را به خواندگان ابلاغ می کند. وقت رسیدگی باید خارج از نوبت باشد، زیرا درخواست تفسیر موجب تأخیر در عملیات اجرایی نیست (ماده ۳۰ قانون

آیین اجرای احکام مدنی)، البته اگر دادگاه درخواست را موجه تشخیص دهد، می‌تواند دستور توقف عملیات اجرایی را صادر کند. در حقوق فرانسه ماده ۴۶۱ قانون آیین دادرسی مدنی که اجازه درخواست تفسیر را داده، گفته است در صورت درخواست تفسیر قاضی پس از شنیدن (ادعا و سخنان طرفین) یا دعوت از آنها، رأی می‌دهد (Fricero, 2024-2025: 218)^۱، منظور از دعوت این است که قاضی طرفین را دعوت می‌کند، اما عدم حضور مانع از رسیدگی نیست.

۱۱. محدوده تفسیر

گفته شد که اجازه تفسیر رأی از موارد استثنا بر قاعده فراغ دادرسی است. همان‌گونه که اجازه تصحیح رأی نیز استثنایی بر این قاعده است. اما پرسش این است که حدود اختیار دادگاه در تفسیر رأی تا چه اندازه و محدودهای است؟ در پاسخ به این پرسش باید گفت که منظور از تفسیر رأی، رفع ابهام یا اجمال از رأی است و دادگاه نمی‌تواند به بهانه تفسیر، تغییری در حقوق و تکالیف طرفین که به موجب رأی برای آنان ایجاد شده است بدهد. بنابراین منظور از تفسیر، تبیین و واضح کردن رأی است که قبلاً صادر شده است. از این‌رو قاضی باید در چارچوب قواعد تفسیر، رأی خود را تفسیر کند و نمی‌تواند به بهانه تفسیر منطوق رأی را تغییر دهد یا آن را تحریف کند (Cornu, Foyer, 1996: 594).^۲ بنابراین منظور از تفسیر روشن کردن موارد ابهام و اجمال رأی است و دادگاه نمی‌تواند به بهانه تفسیر در حقوق و تکالیفی که به موجب رأی برای طرفین ایجاد شده است، تغییری بدهد یا اینکه به بهانه تفسیر معنای دیگری به مضمون رأی دهد و آن را از طبیعت خود خارج ساخته و به دیگر سخن آن را تحریف کند (Marraud, 1974: 62). در نتیجه حدود اختیار دادگاه در تفسیر رأی زدودن ابهام و اجمال از رأی است و جز آن حق دیگری ندارد.

پرسش دیگری که مطرح می‌شود این است که در صورت ابهام یا اجمال در رأی، طرفین رأی می‌توانند در مورد اختلاف ناشی از ابهام و اجمال قبل از درخواست تفسیر یا بعد از آن مصالحه کنند و آیا در صورت مصالحه چنین مصالحه‌ای معتبر است. به نظر می‌رسد همان‌گونه که مصالحه در اجرای رأی معتبر است، مصالحه در اختلافات اجرایی و اختلافات ناشی از ابهام و اجمال رأی هم معتبر باشد؛ اگرچه دیوان عالی فرانسه چنین توافقی را کافی نمی‌داند.^۳

1. Art 461-.... Le juge se prononce les parties entendues ou appelées.

2. L'interprétation appartient normalement au juge qui a statué. Elle consiste à élucider ce qui n'est pas clair. Mais le juge saisi d'une requête en interprétation d'une précédente décision ne peuvent, sous la prétexte d'en déterminer le sens, en modifier les disposition précise.

3. L'accord des parties ne suffit pas à fixer le sens d'un jugements, cass. Ch. Mixte. 6 juill 1984, Bull. Ch. Mixte n° 3.

یکی دیگر از موضوعاتی که در مورد درخواست تفسیر رأی مطرح می‌شود این است که گفته می‌شود تفسیر رأی با اعتبار امر قضاوت‌شده منافات دارد، زیرا حقوق و تکالیفی که به موجب رأی قطعی برای طرفین ایجاد شده است، نباید در معرض تغییر باشد و اگر این‌گونه نباشد امنیت قضایی که مهم‌ترین هدف دادرسی است، تحقق پیدا نمی‌کند. در پاسخ به این ایراد گفته شده است دادگاه تفسیرکننده به بهانه تفسیر نمی‌تواند در حقوق و تعهداتی که به موجب رأی برای طرفین ایجاد شده است تغییر ایجاد کند، در نتیجه به سبب اینکه هدف از تفسیر رأی روشن کردن حقوق و تکالیف طرفین رأی است، تفسیر رأی با اعتبار امر قضاوت‌شده منافات ندارد، زیرا حقوق و تکالیف طرفین دست‌نخورده باقی خواهد ماند (Bouty, 2021).

۱۲. ماهیت تصمیم دادگاه

گفته شد که قانون ما در مورد درخواست تفسیر ساکت است، اگرچه ماده ۲۹ قانون اجرای احکام مدنی درخواست رفع اختلاف مربوط به مفاد حکم را پیش‌بینی کرده، نه در قانون دادرسی مدنی و نه در قانون اجرای احکام مدنی در مورد ماهیت تصمیم دادگاه سخنی گفته نشده است. حتی ماده ۴۹۷ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۴/۰۳/۲۴ که مقرر کرده است مرجع رفع ابهام و اجمال از رأی دادگاه صادرکننده رأی قطعی است، در مورد ماهیت تصمیم دادگاه که پس از درخواست رفع ابهام و اجماع صادر می‌کند، سخنی نگفته و به آیین اتخاذ و صدور آن نیز اشاره‌ای نکرده است. نویسندگان دادرسی نیز به این موضوع اشاره‌ای نکرده و در مورد تصمیم دادگاه و اینکه حکم است یا قرار، سخنی نگفته‌اند. یکی از دادرسی‌دانان در این خصوص می‌نویسد: «در این باره دادگاه معمولاً با توجه به دادخواستی که خواهان در مرحله نخستین تقدیم نموده، دفاعیات خوانده در این مرحله و سایر محتویات پرونده، بسته به مورد نخستین و تجدیدنظر، ادعای ابهام و یا اجمال حکم را مورد بررسی قرار داده و عندالاقضاء آن را رفع می‌نماید» (شمس، ۱۳۹۷: ۴۵۰). اما در مورد ماهیت تصمیم دادگاه در رفع ابهام و اجمال سخنی نگفته است. یکی دیگر از نویسندگان در خصوص تصمیم دادگاه نوشته است: «در این مورد باید گفت دادگاه حسب درخواست هر یک از طرفین باید از حکم صادره رفع ابهام کند اعم از اینکه رفع ابهام در قالب صدور رأی اصلاحی باشد یا به طریقی دیگری صورت گیرد» (مهاجری، ۱۳۹۲: ۲۷).

به نظر می‌رسد تفسیر دادگاه از رأی با توجه به ملاک ماده ۳۰۹ قانون آیین دادرسی مدنی، باید همانند رأی تصحیحی در قالب رأی تفسیری باشد و چنانچه دادگاه قبل از تجدیدنظرخواهی اقدام به تفسیر کرده باشد رأی اصلی به همراه رأی تفسیری قابل تجدیدنظر است. البته ممکن است دادگاه درخواست تفسیر را به سبب اینکه از نظر دادگاه مفاد رأی مورد درخواست تفسیر واضح و روشن است، رد کند. بهتر است رد نیز به صورت رأی بوده تا طرق شکایت نسبت به آرا

در مورد آن نیز قابل اعمال باشد. در هر صورت تصمیم دادگاه باید پس از رسیدگی تقابلی و با رعایت احترام قاعده حق دفاع اتخاذ شود. در حقوق فرانسه قواعد حاکم بر رأی اصلاحی، تفسیری و تکمیلی مشابه است و درخواست‌کننده باید درخواست خود را به دادگاه ارائه دهد. دادگاه نیز در رسیدگی به درخواست آیین رسیدگی را رعایت کرده و در صورت موجه بودن درخواست و تشخیص اینکه رأی دارای ابهام یا اجمال است و نیاز به تفسیر دارد، رأی تفسیری صادر می‌کند (Amrani Mekki & Strickler, 2014: 790). بنابراین در حقوق فرانسه می‌توان درخواست تفسیر، تصحیح (Feicero, 2024-2025: 2184) و تکمیل رأی (Fericro, 2022) را کرد. در حقوق ایران هم علی‌رغم سکوت قانون آیین دادرسی مدنی با توجه به قواعد عمومی رسیدگی، در صورت درخواست تفسیر و تشخیص صحیح بودن آن، دادگاه تفسیرکننده باید رأی تفسیری صادر کند. البته اگر دادگاه درخواست تفسیر را نپذیرد نیز باید قرار رد درخواست صادر کند و قرار صادرشده در صورتی که از طرف دادگاه نخستین باشد، باید قابل تجدیدنظر باشد (Julien & Fricero, 2001: 298).

۱۳. طرق شکایت از رأی تفسیری

گفته شد که در صورت درخواست تفسیر رأی و تشخیص درستی درخواست از طرف دادگاه، دادگاه مکلف به تفسیر رأی مبهم و مجمل است. قانون آیین دادرسی مدنی و قانون اجرای احکام مدنی در مورد ماهیت تصمیم دادگاه ساکت است. اما با توجه به اینکه تصمیمات دادگاه در قالب رأی (حکم یا قرار) است، در این مورد نیز دادگاه باید رأی صادر کند. اما به سبب اینکه اختلاف قبلاً حل شده و دادگاه در ماهیت حکم صادر کرده است، این رأی تفسیر حکم یا قرار قبلی است، از این رو این رأی با توجه به ملاک ماده ۳۰۹ قانون آیین دادرسی مدنی رأی تفسیری است. رأی تفسیری نیز با توجه به ملاک ماده ۳۰۹ و قواعد و اصول دادرسی، همانند رأی اصلی قابل درخواست تجدیدنظر و فرجام‌خواهی است، البته به شرط اینکه رأی اصلی قابل تجدیدنظر و فرجام‌خواهی باشد. در حقوق فرانسه قواعد حاکم بر رأی تفسیری همانند سایر آرای دادگاه‌هاست. در یکی از آرای دیوان عالی فرانسه آمده است: «در مورد شیوه‌های شکایت از آرا، قواعد حاکم بر آرای تفسیری همانند قواعد حاکم بر آرای تفسیرشده، می‌باشد»^۱. بنابراین در حقوق ایران نیز با توجه به روح حاکم بر قانون آیین دادرسی مدنی و ملاک ماده ۳۰۹، در صورت پذیرش درخواست

1. Voies de recours, les jugements interpretatifs ont, quant aux voies de recours, les mêmes caractères et sont soumis aux mêmes règles que le jugement interprétés. Civ, 2, 18 juill, 1977. Bull. Civ. II, n° 188, cité par CODE De procédure civile. Annoté Dalloz, 2019, art 461, p 478, note n° 17.

تفسیر، دادگاه باید رأی تفسیری صادر کند و چنین رأیی همانند رأی تصحیحی قابل تجدیدنظر و حسب مورد فرجام‌خواهی است.

۱۴. تفسیر گزارش اصلاحی

به موجب مواد ۱۷۸ تا ۱۹۳ قانون آیین دادرسی مدنی طرفین اختلاف می‌توانند قبل و بعد از اقامه دعوا، اختلاف یا دعوای خود را به سازش خاتمه دهند، در این صورت دادگاه گزارش اصلاحی صادر می‌کند. به موجب ماده ۱۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی، «مفاد سازش‌نامه که طبق مواد فوق تنظیم می‌شود نسبت به طرفین و وراث و قائم‌مقام قانونی آنها نافذ و معتبر است و مانند احکام دادگاه‌ها به موقع اجرا گذاشته می‌شود». با توجه به اینکه ماده مذکور گفته است گزارش اصلاحی، همانند احکام دادگاه‌ها اجرا می‌شود، این سؤال در بین حقوقدانان مطرح شده که آیا گزارش اصلاحی حکم است یا قرارداد؟ در پاسخ به این پرسش نظر اکثر قریب به اتفاق حقوقدانان این است که گزارش اصلاحی عقد صلحی است که نزد قاضی و توسط او تنظیم شده است (کاتوزیان، ۱۳۷۳: ۱۳۴ و ۱۳۵). اما همین حقوقدانان در مورد تفسیر گزارش اصلاحی چیزی نگفته‌اند، این در حالی است که ممکن است گزارش اصلاحی اجمال یا ابهام داشته و رفع اجمال و ابهام، مستلزم تفسیر باشد. همچنین با توجه به اینکه گزارش اصلاحی مانند احکام دادگاه‌ها اجرا می‌شود، ممکن است هنگام اجرا اختلاف‌هایی حادث شود. حال در صورت ابهام یا اجمال گزارش اصلاحی رفع ابهام یا اجمال را باید از کدام دادگاه خواست، دادگاهی که گزارش اصلاحی را صادر کرده است یا دادگاهی که آن را اجرا می‌کند یا قسمت اجرای دادگاه. همچنین با توجه به اینکه گزارش اصلاحی قرارداد است، دادگاه اختیار تفسیر آن را با توجه به اراده طرفین دارد یا مثل تفسیر رأی در این زمینه عمل می‌کند؟ در پاسخ به این پرسش‌ها باید گفت با اینکه گزارش اصلاحی قرارداد است، اما به نظر می‌رسد دادگاهی که گزارش اصلاحی را تنظیم کرده است برای تفسیر آن صلاحیت دارد، زیرا دعوا یا درخواست سازشی که به تنظیم گزارش اصلاحی منجر شده است نزد دادگاه رسیدگی می‌شود و آن دادگاه بهتر می‌داند که بین طرفین گزارش چه گذشته و اراده آنان چه بوده است. از این گذشته اگر در تنظیم گزارش سهو قلم یا اشتباه در محاسبه صورت گیرد، مرجع تصحیح سهو قلم و اشتباه، دادگاهی است که گزارش اصلاحی را تنظیم کرده است. اینکه دادگاه چگونه گزارش اصلاحی را تصحیح می‌کند نیز محل تأمل است. آیا باید طرفین یا اطراف گزارش اصلاحی را دعوت و صورت جلسه تنظیم و همه اطراف زیر صورت جلسه را امضا کنند و اینکه باید گزارش اصلاحی تصحیحی همانند رأی تصحیحی تنظیم کنند، هم محل تأمل است.

در حقوق فرانسه نیز گزارش اصلاحی یک قرارداد است و همه آثار قرارداد را بین طرفین ایجاد می‌کند. شیوه‌های شکایت از احکام در مورد گزارش اصلاحی قابل استفاده نیست. اما می‌توان ادعای ابطال یا فسخ را در مورد گزارش اصلاحی طرح کرد (Reau & Ronde Pierre, 1951: 334).^۱ اما در حقوق فرانسه چون گزارش اصلاحی یک سند قابل اجرا و اجرای آن تابع قواعد مربوط به اجراست، از این رو رفع اشکال اجرایی آن همانند اجرای احکام دادگاه‌هاست، یعنی اینکه رفع اشکال اجرایی گزارش اصلاحی در صلاحیت قاضی اجرای احکام است (Piède, Lièvre, 2016: 97). البته در مورد تفسیر گزارش اصلاحی با توجه به اینکه گزارش اصلاحی در حقوق فرانسه نوعی قرارداد است، تفسیر آن تابع قواعد تفسیر قراردادهاست (Flour et al., 2000: 287). اما این در فرضی است که گزارش اصلاحی به‌عنوان سند در دعوی دیگری ارائه می‌شود، تفسیر گزارش اصلاحی به‌عنوان یک سند اثباتی در صلاحیت دادگاه رسیدگی‌کننده به دعواست. ولی در فرضی که گزارش اصلاحی صادر شده و سپس طرفین در مورد تفسیر متن آن به‌سبب ابهام و اجمال یا تعارض در مفاد اختلاف دارند، مرجع تفسیر دادگاهی است که گزارش اصلاحی را تنظیم کرده است (Dehro, 2017; Cadiet et al., 2010: 504).

۱۵. تفسیر رأی صادر از دادگاه‌های کشورهای خارجی

به موجب قواعد حقوق بین‌الملل، حق حاکمیت ملی کشورها به رسمیت شناخته شده است. بنابراین هر کشور در درون مرزهای سرزمینی خود حق اعمال حاکمیت دارد: یکی از جلوه‌های حق حاکمیت حل اختلاف مردم درون یک سرزمین از طریق ایجاد دادگاه‌های دادگستری است. اما حل اختلاف علاوه بر رسیدگی به اختلاف مستلزم اجرای احکام دادگاه‌هاست. به شکل معمول در اکثر قریب به اتفاق کشورها احکام دادگاه‌های داخلی به‌گونه‌ای مناسب اجرا می‌شود. اما با توجه به درهم‌تنیدگی روابط خصوصی افراد، ممکن است اتباع کشورهای دیگر ناچار به مراجعه به دادگاه‌های کشوری که در آن ساکن هستند شوند و گاه ممکن است لازم باشد که احکام صادرشده در قلمرو جغرافیایی یک کشور در کشور دیگری اجرا شود. این موضوع با توجه به افزایش رفت‌وآمد، سکونت، اقامت، اخذ تابعیت، تابعیت مضاعف، وجود اموال متعلق به اشخاص در قلمرو جغرافیایی کشورهای مختلف و سایر موارد رو به افزایش است. بنابراین بسیار پیش می‌آید که آرای صادره از دادگاه‌های یک کشور در کشور یا کشورهای دیگری اجرا شود.

1. un contrat judiciaire valable produits tous les effets d'une convention ordinaire entre les parties contractants. Les voies de recours ouvertes contre le jugement ne s'appliquent pas au contrats judiciaires. Mais il peut être attaqué par les actions en nullité ou en rescision don't les convntions sont susceptibles.

حقوق ایران نیز از زمان تدوین قوانین به شیوه جدید این موضوع مطرح شده و هم‌اکنون نیز مواد ۱۶۹ تا ۱۷۹ قانون اجرای احکام مدنی به اجرای احکام و اسناد خارجی اختصاص یافته است.

حال اگر لازم باشد که آرای صادره از دادگاه‌های کشورهای دیگر در ایران اجرا شود و شرایط لازم برای اجرا را داشته باشد (شمس، ۱۳۹۷: ۱۳۴)، ممکن است هنگام اجرای این آرا اختلافات اجرایی پیش آید یا به سبب وجود ابهام و اجمال در رأی نیاز به تفسیر باشد. در مورد رسیدگی به اختلاف‌های ناشی از اجرا، ماده ۱۷۹ قانون آیین اجرای احکام مدنی، تعیین تکلیف کرده است. بنابراین رفع اختلافات ناشی از اجرا، در صلاحیت دادگاهی است که حکم را شناسایی می‌کند و تحت نظر آن اجرا می‌شود. در حقوق فرانسه نیز رفع اشکال و اختلافات ناشی از اجرا در صلاحیت قاضی اجرای احکام است (Vincent & Prévault, 1999)، اما در مورد تفسیر رأی قانون ساکت است. به نظر می‌رسد در صورتی که رأی دادگاه خارجی دارای ابهام و اجمال بوده و نیاز به تفسیر داشته باشد، دادگاه ایران باید از دادگاه صادرکننده رأی بخواهد که رأی را تفسیر کند. یا اینکه موارد ابهام را قید کند و از درخواست‌کننده اجرای رأی بخواهد که درخواست تفسیر این موارد را از دادگاه صادرکننده حکم قطعی کند و نتیجه آن را به دادگاه ایران که حکم را شناسایی کرده و در حال اجرای آن است، ارائه کند. همچنین به نظر می‌رسد که دادگاه ایران می‌تواند هنگام شناسایی حکم در صورت وجود ابهام و اجمال قبل از اینکه حکم را شناسایی کند و دستور اجرای حکم را بدهد، از درخواست‌کننده اجرای حکم بخواهد که رفع موارد اجمال و ابهام را از دادگاه صادرکننده حکم درخواست کرده و پس از وصول نتیجه و رفع ابهام، حکم را شناسایی و دستور اجرای حکم را صادر نماید (ملاک ماده ۱۷۴ قانون آیین اجرای احکام مدنی).

۱۶. تفسیر رأی داور

امکان دارد رأی داور نیز مانند رأی دادگاه دارای ابهام و اجمال باشد. با توجه به اینکه اجرای رأی داور با دادگاه است^۱ و داور یا هیأت داورى فاقد قدرت برای اجرای رأی خود هستند، پرسش این است که در صورت ابهام یا اجمال رأی داور، دادگاه اجراکننده رأی داور می‌تواند رأی داور را تفسیر کند یا باید داور یا داوران صادرکننده رأی داورى، رأی خود را تفسیر کنند؟ قانون در این مورد ساکت است. حقوقدانان و نویسندگان دادرسی نیز در مورد تفسیر رأی داور مطلبی ننوشته‌اند. دو نویسنده، مقاله‌ای در این مورد نگاشته و مطالب بسیار مفیدی را ذکر کرده‌اند و بر

۱. ماده ۴۸۸ قانون آیین دادرسی مدنی: «هرگاه محکوم‌علیه تا بیست روز بعد از ابلاغ رأی داورى را اجرا ننماید، دادگاه ارجاع‌کننده به داورى و یا دادگاهی که صلاحیت رسیدگی به اصل دعوا را دارد، مکلف است به درخواست طرف ذی‌نفع طبق رأی داور برگ اجرایی صادر کند، اجرای رأی برابر مقررات قانونی می‌باشد.»

این عقیده‌اند که دادگاه در تفسیر رأی داور باید نظر داور یا داوران را بپرسد (میرشکاری و مهتاب‌پور، ۱۳۹۹).

در صورت اشتباه و سهو قلم در تنظیم و نگارش رأی داور، داور یا هیأت داورى حق تصحیح رأی خود و صدور رأی تصحیحی را دارند (ماده ۴۸۷ قانون آیین دادرسی مدنی).^۱ با توجه به ملاک این ماده می‌توان گفت درخواست تفسیر رأی تا قبل از انقضای مدت داورى و مهلت اعتراض به رأی داور، یعنی بیست روز پس از ابلاغ رأی داور با داور یا هیأت داورى است، چراکه داور یا داورها بعد از انقضای مهلت داورى دیگر قاضی طرفین نیستند تا بتوانند رأی خود را تفسیر کنند. اما دادگاه‌های دادگستری مرجع عام حل اختلاف هستند و صلاحیت آنان همیشه پابرجاست، پس اگر رأیی صادر کنند، هر چقدر هم از زمان صدور رأی بگذرد، حق تفسیر آن را دارند. در مورد داور یا هیأت داوران این‌گونه نیست و صلاحیت آن در قضاوت محدود به مدت داورى است. حال اگر بعد از انقضای مدت داورى و مهلت اعتراض به رأی داور و هنگام اجرای آن یا در مواردی که رأی داور مورد استناد در دعوای دیگری قرار بگیرد، برای مثال در مورد اختلافی که نزد دادگاه طرح شده است یکی از طرفین به استناد رأی داور ایراد اعتبار امر قضاوت‌شده را مطرح کند، اما رأی داورى به سبب ابهام یا اجمال نیازمند تفسیر باشد، در این‌گونه موارد سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا دادگاهی که رأی داورى را اجرا می‌کند یا دادگاهی که به دعوایی رسیدگی می‌کند که رأی داور به عنوان دلیل نزد آن مورد استناد قرار گرفته است، می‌تواند رأی داور را تفسیر کند؟ پاسخ به نظر مثبت است، اما بهتر است دادگاه داور یا داورها را احضار و در حضور طرفین رأی داورى یا طرفین دعوا در فرضی که رأی داورى به عنوان دلیل مورد استناد قرار گرفته است، موارد ابهام و اجمال رأی را مطرح کند و پس از استماع نظر داور یا داوران و با ملاحظه نظر آنها و طرفین رأی داورى و بر اساس اصول تفسیر، نسبت به تفسیر رأی داور اقدام و در صورت لزوم رأی تفسیری صادر نماید. در حقوق فرانسه طرفین داورى می‌توانند با توافق از داورها تقاضای تفسیر رأی داورى کنند، حتی اگر مهلت داورى پایان یافته باشد. اما تفسیر داور یا داورها در صورتی اعتبار دارد که طرفین رأی داورى در مورد تقاضای تفسیر توافق کرده باشند. پس همان‌گونه که رأی داورى محصول اراده طرفین مبنی بر ارجاع اختلاف به داورى است، تفسیر داور یا داورها از رأی داورى نیز مشروط بر توافق

۱. ماده ۴۸۷ قانون آیین دادرسی مدنی: «تصحیح رأی داورى در حدود ماده ۳۰۹ این قانون قبل از انقضای مدت داورى رأساً با داور یا داوران است و پس از انقضای آن تا پایان مهلت اعتراض به رأی داور، به درخواست طرفین یا یکی از آنان با داور یا داوران صادرکننده رأی خواهد بود. داور یا داوران مکلفاند ظرف بیست روز از تاریخ تقاضای تصحیح رأی اتخاذ تصمیم نمایند. رأی تصحیحی به طرفین ابلاغ خواهد شد. در این صورت رسیدگی به اعتراض در دادگاه تا اتخاذ تصمیم داور یا انقضای مدت یادشده متوقف می‌ماند.»

طرفین است (Zoller, 1978: 24,327,351). به نظر می‌رسد پذیرش این راه‌حل در حقوق کشور ما هم پسندیده باشد.

نتیجه

همان‌گونه که در جای جای مقاله گفته شد، قانون آیین دادرسی مدنی ایران در مورد تفسیر آرای قضایی، آیین حاکم بر آن، تصمیم دادگاه در خصوص تفسیر و ماهیت و قواعد حاکم بر آن ساکت است. این سکوت موجب شده است که نویسندگان دادرسی مدنی و رویه قضایی، در اغلب موارد تفسیر رأی را با اختلاف‌های ناشی از اجرای احکام همسان بدانند. این در حالی است که همیشه وجود ابهام و اجمال در رأی به اختلافات اجرایی منجر نمی‌شود، چراکه ممکن است درخواست تفسیر قرارهای نهایی یا احکام اعلامی (بند ۲ ماده ۴ قانون اجرای احکام مدنی) از دادگاه شود، همان‌گونه که ممکن است رأی به‌عنوان سند اثباتی در دعوی ارائه شود و دادگاه رسیدگی‌کننده به دعوا ناگزیر به تفسیر رأی شود. همچنین است تفسیر رأی دادگاه‌های خارجی که درخواست اجرای آن در ایران شده است و آرای داوری داخلی و خارجی و گزارش اصلاحی. از این‌رو پیشنهاد می‌شود در این مورد قانون آیین دادرسی مدنی اصلاح شده و همانند قانون آیین دادرسی کیفری تکلیف تفسیر رأی مشخص و آیین آن مقرر شود. به‌منظور راهنمایی قانونگذار، حقوق‌دانان، قضات و وکلای دادگستری، در این مقاله قانون آیین دادرسی مدنی فرانسه و قواعد آیین حاکم بر تفسیر رأی در حقوق فرانسه نیز بررسی شده است تا در صورت تصمیم قانونگذار به اصلاح قانون، بتواند کمک‌کار قانونگذار باشد.

بیانیه نبود تعارض منافع

نویسنده اعلام می‌کند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاقی در پژوهش؛ شامل پرهیز از دزدی ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک‌بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع و سایر موارد مشابه یا متناظر، به‌طور کامل رعایت شده است.

قدردانی

نویسنده مراتب تشکر و قدردانی خود را از زحمات کارکنان محترم مجله حقوق خصوصی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و داوران این مقاله ابراز می‌دارد.

منابع

- ابهری، حمید؛ کاویار، حسین (۱۳۹۳). اعتبار گزارش اصلاحی. *مطالعات حقوق خصوصی*، ۴۴، (۳)، ۳۱۱-۳۲۶. Doi: 10.22059/jlq.2014.52528
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۲). *دانشنامه حقوقی*. ج ۵، تهران: امیرکبیر.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۹۳). *مبسوط در ترمینولوژی حقوق*. ج ۲، چ ششم، تهران: گنج دانش.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۲). *دانشنامه حقوقی*. ج ۴، چ سوم، تهران: امیرکبیر.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۹۳). *مبسوط در ترمینولوژی حقوق*. ج ۳، چ ششم، تهران: گنج دانش.
- شمس، عبدالله (۱۳۸۱). *آیین دادرسی مدنی*. ج ۲، تهران: میزان.
- شمس، عبدالله (۱۳۹۷). *اجرای احکام مدنی*. ج ۱، چ دوم، تهران: دراک.
- شمس، عبدالله (۱۳۸۰). *آیین دادرسی مدنی و بازرگانی*. ج ۲، تهران: میزان.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۶). *قواعد عمومی قراردادها*. ج ۳، چ دوم، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۳). *اعتبار امر قضاوت شده در دعوی مدنی*. چ چهارم، تهران: کانون وکلای دادگستری.
- کاتوزیان، ناصر (۱۴۰۴). *حقوق مدنی، عقود معین*. ج ۲، مشارکت‌ها، صلح. تهران: گنج دانش.
- متین دفتری، احمد (۱۳۷۸). *آیین دادرسی مدنی و بازرگانی*. ج ۲، تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.
- میرشکاری، عباس؛ مهتاب‌پور، محمدکاظم (۱۳۹۹). مرجع صالح برای تفسیر رأی داور. *مطالعات حقوق خصوصی*، ۵۰، (۳)، ۶۰۷-۵۹۱. Doi: 10.22059/jlq.2020.271606.1007142
- نهرینی، فریدون (۱۳۹۸). *آیین دادرسی مدنی*. ج ۳، تهران: گنج دانش.

References

- Abhari, H., & Kaviar, H. (2014). The validity of consent judgment (award by confession). *Private Law Studies*, 44 (3), pages 311-326, Doi: 10.22059/jlq.2014.52528. [in Persian]
- Amrani Mekki, S., & Strichler, Y. (2014). *procédure civile*. puf, 1 édition.
- Boré, J., & Boré L. (2003). *La cassation en matière civil 3 édition*, Dalloz, n° 123-100 et s .
- Bouty, C. (2021). *Chose jugée*. répertoire de procédure civil.
- Cadiet, L., & Jeuland, E. (2013). *Droit, judiciaire privé*. 8 édition, lexis Nexis.
- Cadiet, L., & Normand, J., & Amrani Mekki, S. (2010). *Théorie général du procès*. puf 1 er edition.
- Cornu, G. (2000). *Vocabulaire juridique*. puf 8 edition.
- Croze, H., & Moral, C. (1988). *procédure civile*. puf, 1 édition.
- Dehro, G. (2017). *Contrat judiciaire*. repertoire de procédure civil.
- Firicero, N. (2024). *Interprétation du judgement*. Droit et pratique de procédure civile.

- Firicero, N. (2024-2025). *Rectification des erreurs et omission matlérielles*. Droit et pratique de la procédure civile.
- Flour, J., & Luc Aubert, L. (2000). *Éric Savaux, Droit Civil, les obligation*. l'acte juridique 9 édition, Armand Colin.
- Gunchard, S., Chainias, C., & Ferrand, F. (2014). *Dalloz, Procédure civile*. Droit interne et droit de l'union européenne, 32 édition.
- Heron, J. (2012). *Thierry Lebar. Droit judiciaire privé*. Montchrestien, 5 édition, (484).
- Jafari Langroudi, M. J. (2014). *Legal Terminology*. 2st ed., Tehran: Ganj-e Danesh. [in Persian]
- Jafari Langroudi, M. J. (2014). *Legal Terminology*. Vol 3, Tehran: Ganj-e Danesh. [in Persian]
- Jafari Langroudi, M. J. (1993). *Legal Encyclopedia*. Vol 4, Tehran: Ganj-e Danesh. [in Persian]
- Jafari Langroudi, M. J. (1993). *Legal Encyclopedia*. Vol 5 Tehran: Ganj-e Danesh. [in Persian]
- Jeuland, E. (2018). *Droit processuel général*. 4 édition, L.G.D.J.
- Katouzian, N. (2025). *Civil Law, Specific Contracts*. Vol 2, Tehran: Ganje Danesh. [in Persian]
- Katouzian, N. (1997). *General Principles of Contracts*. Vol 3, Tehran: Sherkat-e Sahami-e Enteshar. [in Persian]
- Katouzian, N. (1994). *The validity of the judgment*. 4th edition, Tehran: Journal of the Bar Association. [in Persian]
- Marraud, C. (1974). *la notion de dénaturation en Droit privé français*. press universitaires de Grenoble.
- Matin Daftari, A. (1999). *Civil and Commercial Procedure*. Vol. 2, Tehran: Majd. [In Persian]
- Mirshekari, A., & Mahtabpour, M.K. (2020). *Competent Authority to Interpret the Arbitrium*. Private Law Studies, 50(3), 591-607, Doi: 10.22059/jlq.2020.271606.1007142. [in Persian]
- Montulsky, H. (1949). *Réalization Metodique du droit privé*. Rcueil Sirey.
- Nahreini, F. (2019). *Civil Pricedure*. Vol 3, Tehran: Ganje Danesh. [in Persian]
- Piède Lièvre, S. (2016). *procédeure Civiles d'exécution*. Economica, paris.
- Reau, R., & Pierre, J. (1951). *Petit Dictionaire de droit*. Dalloz.
- Shams, A. (2002). *Civil Procedure*. Vol. 2, Tehran: Mizan. [In Persian]
- Shams, A. (2001). *Civil and Commercial Procedure*. Vol. 2, Tehran: Mizan. [in Persian]
- Shams, A. (2018). *Execution of civil judgments*. Vol. 1, Tehran: Darak. [in Persian]
- Vincent, J., & Prévault, J. (1999). *Voies d'exécution et procédures de distribution*. 19 édition, Dalloz.

- Weil, A., & Terré, F. (1980). *droit civil, les obligation*. Dalloz, quatrieme édition.
- Zoller, E. (1978). *Observation sur la révision et l' interprétation des sentences abritral*. Annuaire Français de droit International, Année.